

ROZSUDOK V MENE SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Najvyšší súd Slovenskej republiky v senáte zloženom z predsedu JUDr. Milana Karabína a sudcov JUDr. Juraja Klimenta a JUDr. Petra Szaba v trestnej veci proti obvinenému **Ing. M. H.** pre prečin ohrozenia a poškodenia životného prostredia podľa § 301 ods. 1, 2 Tr. zák. prerokoval podľa § 382a Tr. por. na neverejnom zasadnutí konanom 22. novembra 2012 v Bratislave dovolanie obvineného Ing. M. H. podané prostredníctvom obhajcu JUDr. J. H. proti uzneseniu Krajského súdu v Žiline z 21. februára 2012 sp. zn. 1 To 6/2012 a podľa § 386 ods. 1, 2 Tr. por. a § 388 ods. 1 Tr. por. rozhodol

t a k t o :

- I. Napadnutým uznesením Krajského súdu v Žiline z 21. februára 2012 sp. zn. 1 To 6/2012 a v konaní, ktoré mu predchádzalo, z dôvodu § 371 ods. 1 písm. c/, g/ Tr. por.

b o l p o r u š e n ý z á k o n

v ustanoveniach § 34 ods. 1, § 252 ods. 2 písm. c/, § 264 ods. 1, ods. 2 Tr. por.

v neprospech obvineného Ing. M. H.

II. Napadnuté uznesenie sa zrušuje.

Zrušuje sa aj rozsudok Okresného súdu v Dolnom Kubíne zo 6. októbra 2011 sp. zn. 9 T 47/2010.

Zrušujú sa aj ďalšie rozhodnutia na zrušené rozhodnutia obsahovo nadväzujúce, ak vzhľadom na zmenu, ku ktorej došlo zrušením, stratili podklad.

III. Okresnému súdu v Dolnom Kubíne sa p r i k a z u j e, aby vec v potrebnom rozsahu znovu prerokoval a rozhodol.**O d ô v o d n e n i e**

Na obvineného Ing. M. H. bola podaná obžaloba pre prečin ohrozenia a poškodenia životného prostredia podľa § 301 ods. 1, 2 Tr. zák.

Okresný súd v Dolnom Kubíne rozsudkom zo 6. októbra 2011 sp. zn. 9 T 47/2010 uznal obvineného Ing. M. H. za vinného z tohto prečinu, ale podľa jeho prísnejšej právnej kvalifikácie uvedenej v § 300 ods. 1, ods. 3 písm. b/ Tr. zák., pričom skutkový stav ustálil tak, že

na základe objednávky a pokynu obvineného Ing. M. H. boli v období od 21. 5. 2007 do 23. 5. 2007 a od 7. 6. 2007 do 15. 6. 2007 v obci P., v rekreačnej oblasti zvanej M., vykonané práce spočívajúce v odhrnutí pôdneho krytu v priemernej hĺbke 25 cm na ploche medzi futbalovým ihriskom a spevnenou poľnou cestou o dĺžke 120 m a šírke 8,5 m a v blízkosti spodnej stanice sedačkovej lanovky na ploche o dĺžke 36 m a šírke 9 a 40 m a na takto odhrnutú plochu bol následne navezený makadam a plocha bola upravená valcovaním, pričom obvinený takto konal bez súhlasu orgánu ochrany prírody, hoci vedel, že ide o oblasť, ktorá leží v ochrannom pásme Národného parku Malá Fatra s 3. stupňom ochrany, a tak došlo k zničeniu biotopu európskeho významu – nížinné a podhorské kosné lúky a k porušeniu § 14 ods. 2 písm. a/, v spojení s § 12 písm. g/ zákona

č. 543/2002 Z. z., čím bola Slovenskej republike spôsobená ekologická škoda vo výške najmenej 8.079,34 €.

Za to bol uvedeným rozsudkom menovanému obvinenému uložený podľa § 300 ods. 3 Tr. zák., v spojení s § 56 ods. 2 Tr. zák., za použitia § 36 písm. j/ Tr. zák. a § 38 ods. 3 Tr. zák. peňažný trest vo výške 7.000,- €.

Podľa § 57 ods. 3 Tr. zák. bol pre prípad, že by výkon peňažného trestu mohol byť úmyselne zmarený, obvinenému ustanovený náhradný trest odňatia slobody vo výmere sedem mesiacov.

Podľa § 288 ods. 1 Tr. por. súd odkázal poškodenú stranu Slovenskú republiku, zastúpenú Obvodným úradom životného prostredia v Dolnom Kubíne, s nárokom na náhradu škody voči obvinenému na občianske súdne konanie.

Tento rozsudok bol napadnutý odvolaním obvineného, ktoré Krajský súd v Žiline uznesením z 21. februára 2012 sp. zn. 1 To 6/2012 podľa § 319 Tr. por. ako nedôvodné zamietol.

Proti citovanému uzneseniu Krajského súdu v Žiline podal obvinený Ing. M. H. prostredníctvom svojho obhajcu dovolanie z dôvodov uvedených v § 371 ods. 1 písm. c/ a písm. g/ Tr. por.

Pri zdôvodňovaní naznačených dovolacích dôvodov obvinený v dovolaní poukazoval na články 46 ods. 1, 48 ods. 2, 50 ods. 3 a 154c ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky, ako aj na články 6 ods. 1 a 6 ods. 3 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd a nadväzne na to na ustanovenia § 2 ods. 1, § 2 ods. 7, § 2 ods. 9 Tr. por. a ustanovenia § 34 ods. 1, § 34 ods. 4, § 130 ods. 2, § 131 ods. 1, § 264 ods. 1 a § 264 ods. 2 Tr. por., v znení účinnom do 31. augusta 2011.

Obvinený ako na nezákonný postup poukazoval na to, že obvinenie mu bolo vznesené 10. decembra 2008 pre prečin ohrozenia a poškodenia životného prostredia podľa § 300 ods. 1 Tr. zák., na skutkovom základe uvedenom v uznesení o vznesení obvinenia,

ale na hlavnom pojednávaní boli okrem iného prečítané zápisnice o výsluchu svedkov, ktoré boli vykonané pred vznesením obvinenia. Konkrétne uviedol, že na hlavnom pojednávaní konanom 10. marca 2011 boli prečítané:

- zápisnica o výsluchu svedka M. K. zo 14. júla 2007 (č. l. 86),
- zápisnica o výsluchu svedka J. O. zo 16. januára 2008 (č. l. 98 – 99),
- zápisnica o výsluchu svedka L. C. z 23. mája 2007 (č.l. 57 – 58)
- zápisnica o výsluchu svedka J. A. zo 14. februára 2008 (č. l. 86, správne č. l. 184);

a na hlavnom pojednávaní konanom 19. apríla 2011 boli prečítané:

- zápisnice o výsluchu svedka J. M. z 10. októbra 2007 (na č. l. 65 – 66 a na č. l. 68),
- zápisnica o výsluchu svedka M. K. z 5. novembra 2008 (č. l. 148 – 150),
- zápisnica o výsluchu svedkyne A. Š. z 23. októbra 2008 (č. l. 159 – 161)

a to za účelom vyjadrenia sa svedkov ku skutočnostiam v nich uvádzaných a vysvetlenia rozporov.

K tomu obvinený dodal, že už na hlavnom pojednávaní dňa 10. marca 2011 po prečítaní zápisnice o výsluchu svedka J. O. zo 16. januára 2008 z č. l. 98 – 99 trestného spisu jeho obhajca namietal čítanie tejto zápisnice, vzhľadom na to, že išlo o výsluch svedka pred vznesením obvinenia. Keďže samosudca napriek takto vznesenej námietke aj následne čítal zápisnice o výsluchoch ďalších svedkov vykonaných pred vznesením obvinenia, jeho obhajca už opakovane túto námietku nevznášal.

Obvinený v dovolaní namietal, že sa nemožno stotožniť s konštatovaním prvostupňového súdu, že keď prihliadol na výpovede svedkov z prípravného konania, vrátane tých, ktoré boli vykonané pred vznesením obvinenia, bolo to v súlade so zákonom, lebo boli vykonané po začatí trestného stíhania a v neskoršom konaní mal obvinený možnosť týchto svedkov aj osobne vypočuť a konfrontovať ich s predchádzajúcimi výpoveďami. Ani záver krajského súdu, ktorý postup prvostupňového súdu v podstate odobril konštatovaním, že prvostupňový súd rešpektoval a dodržal základné zásady trestného konania uvedené

v § 2 Tr. por., najmä však zákonného procesu - § 2 ods. 7, práva na obhajobu - § 2 ods. 9, voľného hodnotenia dôkazov - § 2 ods. 12 i rovnosti strán (kontradiktórnosti) - § 2 ods. 14 Tr. por., nemožno považovať za správny.

Obvinený argumentoval nasledovne:

Podľa § 55 ods. 1 písm. e/ Tr. por. (teraz § 58 Trestného poriadku) zápisnica o každom úkone trestného konania má okrem iných náležitostí obsahovať návrhy strán, poskytnutie poučenia, prípadne vyjadrenie poučených osôb. V dôsledku toho v prípade vypočutia svedka, ktorý má podľa § 100 ods. 1 Tr. por. (teraz § 130 Trestného poriadku) právo odoprieť výpoveď, zápisnica o jeho vypočutí musí obsahovať nielen obsah poučenia, ale aj obsah vyjadrenia svedka, či toto právo používa alebo nie. Ak takéto vyjadrenie svedka, vypočutého v prípravnom konaní, zápisnica neobsahuje, nemôže ju súd prečítať ako dôkaz na hlavnom pojednávaní podľa § 211 ods. 2 písm. a/ Tr. por. [teraz § 263 ods. 3 písm. a/ Trestného poriadku (Rt 34/1980)].

Súčasťou riadneho poučenia svedka podľa § 101 ods. 1 Tr. por. (teraz § 131 ods. 1 Trestného poriadku) o práve odoprieť výpoveď podľa § 100 ods. 1, 2 Tr. por. (teraz § 130 ods. 1, 2 Trestného poriadku) je označenie skutku, ktorého sa má výpoveď týkať, a po vznesení (oznámení) obvinenia tiež označenie osoby obvineného, v ktorého veci má svedok vypovedať. Ak je obvinených viac, je potrebné označiť všetkých obvinených, v ktorých veci má svedok vypovedať. Bez toho nemôže svedok posúdiť, či má alebo nemá právo odoprieť výpoveď (Rt 3/1981).

Svedok musí byť poučený i o práve odoprieť výpoveď, musí sa k tomuto poučeniu výslovne vyjadriť, a ak má právo odoprieť výpoveď, musí výslovne prehlásiť, či tohto práva využíva alebo nie. Obsah jeho vyjadrenia musí byť uvedený v zápisnici o výsluchu. Jedine pri splnení týchto podmienok je možné výpovede svedkov, ktorí majú právo odoprieť výpoveď, považovať za dôkaz, ktorý je v prípade potreby použiteľný na hlavnom pojednávaní (§ 211 ods. 3 Tr. por., teraz § 263 ods. 4 Trestného poriadku). Ak nebol taký svedok poučený o tomto práve alebo sa výslovne nevyjadril, či toto právo využíva alebo nie, ide o podstatnú chybu konania, ktorú je možné odstrániť len opakovaním chybné vykonaných úkonov (Rt 9/1985).

Zápisnicu o výpovedi svedka, ktorý má právo odoprieť výpoveď podľa § 100 (teraz § 130), možno na hlavnom pojednávaní prečítať len za predpokladu, že pred výsluchom, ktorého sa zápisnica týka, bol o svojom práve riadne poučený a výslovne vyhlásil, že ho nevyužíva. Táto podmienka uvedená v ustanovení § 211 ods. 3 Tr. por. (teraz § 263 ods. 4 Trestného poriadku) platí nielen pre prípad čítania zápisnice o výpovedi svedka, ktorý je uvedený v § 211 ods. 3 Tr. por. (teraz § 263 ods. 4 Trestného poriadku, ale aj pre prípady uvedené v § 211 ods. 1 a 2 Tr. por. (teraz § 263 ods. 1 až 3 Trestného poriadku), napríklad ak sa svedok na hlavnom pojednávaní odchyľuje v podstatných bodoch od svojej skoršej výpovede [§ 211 ods. 2 písm. b/ Tr. por.; teraz § 263 ods. 3 písm. b/ Trestného poriadku (Rt 27/1989)].

V právnom štáte právny poriadok nechráni štátnu moc pred občanmi. Právny poriadok v právnom štáte určuje postup orgánov verejnej správy tak, aby neboli porušované práva občanov (nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. II. ÚS 62/99 zo 14. júla 1999).

Neoddeliteľnou súčasťou princípov právneho štátu zavedeného podľa čl. 1 Ústavy je aj princíp právnej istoty. Tento spočíva okrem iného v tom, že všetky subjekty práva môžu odôvodnene očakávať, že príslušné štátne orgány budú konať a rozhodovať podľa platných právnych predpisov, že ich budú správne vykladať a aplikovať (nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. II. ÚS 48/97 zo 7. januára 1998).

V zmysle čl. 152 ods. 4 Ústavy musí byť výklad a uplatňovanie ústavných zákonov, zákonov a ostatných všeobecne záväzných právnych predpisov v súlade s Ústavou a súčasne v zmysle čl. 154c ods. 1 Ústavy majú príslušné medzinárodné zmluvy vrátane Dohovoru prednosť pred zákonmi, ak zabezpečujú väčší rozsah ústavných práv a slobôd. Zo vzájomnej súvislosti týchto ustanovení vyplýva, že Dohovor a judikatúra naň sa vzťahujúca predstavujú pre vnútroštátne orgány aplikácie práva záväzné výkladové smernice pre výklad a uplatňovanie zákonnej úpravy základných práv a slobôd zakotvených v druhej hlave Ústavy, a tým normujú rámec, ktorý tieto orgány v konkrétnom prípade nemôžu prekročiť (napr. nálezy Ústavného súdu Slovenskej republiky I. ÚS 36/02, I. ÚS 67/03).

Z vyššie citovanej judikatúry vyplýva, že v danej otázke, teda v otázke prečítania zápisníc o výsluchu svedkov, ktoré výsluchy boli vykonané pred vznesením obvinenia,

Dohovor a naň nadväzujúca judikatúra ESLP nezabezpečuje väčší rozsah ústavných práv (právo na spravodlivé súdne konanie) ako zákonná úprava. Naopak, väčší rozsah ústavných práv zabezpečuje platný Trestný poriadok, preto aplikácia článku 154c ods. 1 Ústavy neprichádzala do úvahy (ako to urobil okresný súd). Inými slovami povedané, v danej otázke použitie Dohovoru a naň sa vzťahujúcej judikatúry ESLP neprichádzalo vôbec do úvahy, nakoľko práve vnútroštátna zákonná právna úprava zabezpečovala väčší rozsah práva obžalovaného na spravodlivé súdne konanie, keď neprípúšťa prečítanie zápisnice o výsluchu svedka, ak bol výsluch vykonaný pred vznesením obvinenia.

Z týchto dôvodov prečítaním zápisníc o výsluchu svedkov vypočutých pred vznesením obvinenia na hlavnom pojednávaní bolo podľa obvineného v konaní zásadným spôsobom porušené jeho právo na obhajobu a rozsudok zo 6. októbra 2011 v spojení s uznesením z 21. februára 2012 sú založené na dôkazoch, ktoré neboli súdom vykonané zákonným spôsobom.

Podľa čl. 6 ods. 3 Dohovoru každý, kto je obvinený z trestného činu má minimálne právo byť bez meškania a v jazyku, ktorému rozumie, podrobne oboznámený s povahou a dôvodom obvinenia proti nemu.

Obvinený poukázal na to, že ESLP pripomína, že spravodlivosť konania musí byť posudzovaná s ohľadom na konanie ako celok. Ustanovenie čl. 6 ods. 3 písm. a/ Dohovoru upozorňuje na potrebu osobitnej pozornosti, ktorú je potrebné venovať oznámeniu „obvinenia“ obžalovanému. Údaje o trestnom čine zohrávajú kľúčovú úlohu v trestnom procese v tom, že od tohto okamihu je podozrivému písomne oznámený vecný a právny základ obvinenia proti nemu. Článok 6 ods. 3 písm. a/ Dohovoru poskytuje obvinenému právo byť informovaný nielen o „dôvodoch“ obvinenia, to znamená, že akého konania sa mal dopustiť a na ktorých je založené obvinenie, ale aj právna charakterizácia tohto konania. Tieto informácie musia byť podrobné (rozsudok ESLP vo veci Dallos proti Maďarsku z 1. marca 2001, § 47).

Rozsah pôsobnosti vyššie uvedeného ustanovenia musí byť posudzovaný najmä vzhľadom na všeobecné právo na spravodlivý proces zaručené článkom 6 § 1 Dohovoru. V trestných veciach poskytnutie úplných a podrobných informácií týkajúcich sa obvinenia

proti obžalovanému a následne právnej kvalifikácie, ktorú súd môže aplikovať v tejto veci, je základným predpokladom pre zabezpečenie toho, aby konania boli spravodlivé. V tejto súvislosti je potrebné pripomenúť, že čl. 6 ods. 3 písm. a/ Dohovoru neukladá žiadne osobitné formálne požiadavky, pokiaľ ide o spôsob, ktorým je obžalovaný informovaný o povahe a dôvodoch obvinenia proti nemu. Poznamenal, že ESLP ďalej pripomína, že právo byť informovaný o povahe a dôvodoch obvinenia musí byť posudzované s ohľadom na právo obvineného pripraviť svoju obranu (rozsudok vo veci Pelissier a Sassi proti Francúzsku z 25. marca 1999, § 51).

Rozsudkom zo 6. októbra 2011 bola oproti obžalobe, podľa obvineného, zmenená právna kvalifikácia skutku bez toho, aby ho okresný súd na zmenu právnej kvalifikácie upozornil a umožnil mu vzhľadom na zmenu právnej kvalifikácie pripraviť si obhajobu a navrhnúť vzhľadom na možnú zmenu právnej kvalifikácie vykonanie dôkazov, resp. zopakovanie už vykonaných dôkazov vzhľadom na jeho nové otázky na svedkov, ktorí ku skutku vypovedali.

Obvinený mylne uviedol, že v obžalobe bol skutok kvalifikovaný podľa § 300 ods. 1, ods. 2 Trestného zákona, hoci v skutočnosti išlo o kvalifikáciu podľa § 301 ods. 1, 2 Tr. zák., ako to bolo na začiatku uvedené.

Dodal, že i keď z ustanovenia § 284 ods. 2 Trestného poriadku vyplýva povinnosť upozorniť ho na zmenu právnej kvalifikácie skutku len pri jeho prísnejšom posudzovaní, je toho názoru, že bolo povinnosťou okresného súdu v zmysle článku 154c ods. 1 Ústavy aplikovať i vzhľadom na citovanú judikatúru ESLP prednostne článok 6 ods. 3 písm. a/, b/ Dohovoru a naň vzťahujúcu sa judikatúru ESLP, nakoľko z týchto vyplýva povinnosť informovať obvineného o povahe a dôvodoch obvinenia pri každej zmene právnej kvalifikácie. Práve v danej otázke článok 6 ods. 3 písm. a/, b/ Dohovoru a naň vzťahujúca sa judikatúra ESLP zabezpečuje väčší rozsah ústavných práv ako platný Trestný poriadok, preto prichádzala do úvahy aplikácia článku 154c ods. 1 Ústavy.

Vzhľadom na vyššie uvedené vyslovil názor, že rozsudkom zo 6. októbra 2011 v spojení s uznesením z 21. februára 2012 bolo porušené jeho právo byť bez meškania podrobne oboznámený s povahou a dôvodom obvinenia a právo mať primeraný čas

a možnosti na prípravu jeho obhajoby vyplývajúce z článku 46 ods. 1 a článku 50 ods. 3 Ústavy a článku 6 ods. 1, ods. 3 písm. a/, b/, c/ Dohovoru.

V dôsledku posledne uvedeného bolo podľa neho zároveň zásadným spôsobom porušené jeho právo na obhajobu (§ 371 ods. 1 písm. c/ Trestného poriadku).

Vzhľadom na to obvinený navrhol, aby dovolací súd rozhodol tak, že vysloví, že uznesením Krajského súdu v Žiline sp. zn. 1 To 6/2012 z 21. februára 2012 boli porušené ustanovenia § 2 ods. 1, § 2 ods. 9, § 2 ods. 12, § 2 ods. 19, § 34 ods. 1, § 34 ods. 4, § 130 ods. 2, § 264 ods. 1, § 264 ods. 2, § 284 ods. 2 Trestného poriadku a čl. 6 ods. 1, čl. 6 ods. 3 písm. a/, b/, c/ Dohovoru a aby podľa § 386 ods. 2 Trestného poriadku uznesenie Krajského súdu v Žiline sp. zn. 1 To 6/2012 z 21. februára 2012 zrušil, rovnako aj rozsudok Okresného súdu v Dolnom Kubíne sp. zn. 9 T 47/2010 zo 6. októbra 2011 v celom rozsahu, ako aj ďalšie rozhodnutia na zrušené rozhodnutia obsahovo nadväzujúce, ak vzhľadom na zmenu, ku ktorej došlo zrušením, stratili podklad a aby podľa § 388 ods. 1 Trestného poriadku Okresnému súdu v Dolnom Kubíne prikázal, aby vec v potrebnom rozsahu znovu prerokoval a rozhodol.

K predmetnému dovolaniu sa písomne vyjadrila prokurátorka Okresnej prokuratúry v Dolnom Kubíne. Uviedla v ňom, že v danom prípade nemožno konštatovať porušenie práva na obhajobu závažným spôsobom, čo je podmienkou dovolacieho dôvodu podľa § 371 ods. 1 písm. c/ Tr. por. Poukázala na to, že obvinený mal obhajcu už v prípravnom konaní, ktorý sa zúčastňoval úkonov trestného konania i úkonov v rámci konania pred súdom. Obhajca obvineného bol upovedomovaný o jednotlivých úkonoch v prípravnom konaní a podľa svojho uváženia sa na nich zúčastňoval. Bolo zabezpečené právo obvineného a jeho obhajcu na preštudovanie spisu. Nedošlo teda k porušeniu práva obvineného na obhajobu.

Pokiaľ obvinený v dovolaní na podporu svojej argumentácie uvádzal niektoré rozhodnutia Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, k tomu prokurátorka vo vyjadrení k dovolaniu uviedla, že dáva do pozornosti aktuálnejšie stanovisko trestnoprávneho kolégia Najvyššieho súdu Slovenskej republiky prijaté 7. decembra 2009 pod sp. zn. Tpj 63/2009, v ktorom sa jednoznačne konštatuje, okrem iného, že obžaloba v trestnej veci môže byť opretá o výpovede svedkov a iné dôkazy vykonané pred vydaním uznesenia o vznesení

obvinenia, ak k ich vykonaniu došlo po začatí trestného stíhania „vo veci“ podľa § 199 ods. 1 Tr. por., pričom na spravodlivé súdne konanie a na kritickú previerku výpovede svedka postačuje, ak je výsluch svedka vykonaný v prítomnosti obvineného alebo jeho obhajcu v konaní pred súdom. Prokurátorka konštatuje, že takáto situácia nastala práve v tomto prípade.

Ďalej prokurátorka uviedla, že neobstojí ani názor obhajcu obvineného, že postupom súdu došlo k porušeniu článku 6 ods. 3 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, lebo z judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva vyplýva, že odsúdenie môže byť založené aj na prečítaných výpovediach svedkov z prípravného konania, ak bol výsluch vykonaný v súlade s článkom 6 ods. 3 písm. d/ Dohovoru, čo sa dokonca vzťahuje aj na prípady, keď výsluch svedka na hlavnom pojednávaní nemôže byť vykonaný napr. z dôvodu, že svedok zomrel alebo je inak nedosiahnuteľný, či odoprel vypovedať. Poukázala na rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Kostovski v. Holandsko, kde bola osobitne zdôraznená zásada bezprostrednosti, pričom Európsky súd vyslovil záver, že použitie výpovede vykonanej vo fáze prípravného konania neodporuje článku 6 ods. 1, 3 písm. d/ Dohovoru, ak boli rešpektované práva obvineného na obhajobu, ktoré spravidla vyžadujú poskytnutie obvinenému primeranej a dostatočnej možnosti popierať usvedčujúce svedectvá a vypočúvať svedka v čase výsluchu alebo neskôr. Podľa prokurátorky v danom prípade mali obvinený a jeho obhajca takúto možnosť aj v konaní pred súdom aj v priebehu prípravného konania.

Pokiaľ ide o ďalšie námietky obvineného voči zápisniciam o výpovediach svedkov a poukazom na § 58 Tr. por., prokurátorka uviedla, že obvinený a jeho obhajca boli už v prípravnom konaní riadne a včas upovedomovaní o termíne jednotlivých výsluchov, ako aj o práve preštudovať spis. Takýto nesúhlas však nebol zaznamenaný, preto možno tieto dodatočné výhrady obvineného považovať za neopodstatnené a vyslovene za účelové.

Vzhľadom na uvedené nie sú podľa prokurátorky dané dôvody dovolania v zmysle ustanovenia § 371 ods. 1 písm. c/ a g/ Tr. por., a preto navrhla dovolanie obvineného podľa § 382 Tr. por. odmietnuť.

K tomuto vyjadreniu prokurátorky okresnej prokuratúry zaujal stanovisko obvinený prostredníctvom obhajcu a uviedol v ňom, že pokiaľ sa vo vyjadrení prokurátorky poukazuje na stanovisko trestnoprávneho kolégia Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. Tpj 63/2009, cituje sa z neho len právna veta pod bodom I. a v prvom rade obvinený uvádza, že predmetné stanovisko riešilo inú procesnú situáciu a to v súvislosti s odmietnutím obžaloby a vrátením veci prokurátorovi späť do prípravného konania, ak je táto opretá o výpovede vykonané pred vznesením obvinenia. V druhom rade upriamuje pozornosť na to, že z predmetného stanoviska najvyššieho súdu nevyplýva, že zápisnice o výsluchoch svedkov vykonané pred vydaním uznesenia o vznesení obvinenia možno bez splnenia podmienok vyžadovaných Trestným poriadkom prečítať na hlavnom pojednávaní. I z predmetného stanoviska je teda zrejmé, že zápisnice o výsluchu svedkov prečítané na hlavnom pojednávaní za účelom vyjadrenia sa svedkov ku skutočnostiam v nich uvádzaných a vysvetlenia rozporov sú nezákonnými dôkazmi, keďže tieto výsluchy boli vykonané pred vznesením obvinenia.

V ďalšej časti tohto svojho stanoviska k vyjadreniu prokurátorky obvinený uvádzal, prečo sa v súvislosti s čítaním zápisníc o výpovediach svedkov z prípravného konania nedomáhal vyslovenia porušenia článku 6 ods. 3 písm. d/ Dohovoru, ktorý je v súvislosti s jeho námietkami k čítaniu zápisníc neaplikovateľný a to vzhľadom na článok 154c ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky, lebo tento článok nezabezpečoval väčší rozsah práv obvineného na spravodlivé súdne konanie ako Trestný poriadok. Poznamenal, že porušenie článku 6 ods. 3 písm. a/, b/ Dohovoru, ako aj článok 46 ods. 1 Ústavy, keď rozsudkom zo 6. októbra 2011 bola oproti obžalobe, ktorá, ako uvádza, kvalifikovala skutok podľa § 300 ods. 1, ods. 2 Tr. zák., zmenená právna kvalifikácia skutku bez toho, aby ho okresný súd na zmenu právnej kvalifikácie upozornil a umožnil mu vzhľadom na jej zmenu vykonanie dôkazov, resp. opakovanie dôkazov vzhľadom na nové otázky na svedkov, ktorí ku skutku vypovedali.

Najvyšší súd Slovenskej republiky po preskúmaní predloženého spisového materiálu a obsahu dovolania zistil, že dovolanie obvineného Ing. M. H. je prípustné (§ 368 ods. 1 Tr. por.) dovolanie bolo podané oprávnenou osobou (§ 369 ods. 2 písm. b/ Tr. por.), v zákonom stanovenej lehote (§ 370 ods. 1 Tr. por.) a bolo podané na mieste príslušnom (§ 370 ods. 3 Tr. por.).

Dovolací súd zároveň zistil, že dovolacie dôvody, o ktoré sa dovolanie opiera, sú zjavne preukázané a bolo zrejmé, že vytýkané nedostatky povedú k postupu podľa § 386 a § 388 ods. 1 Tr. por., preto podľa § 382a Tr. por. rozhodol o dovolaní na neverejnom zasadnutí, na ktorom preskúmal zákonnosť a odôvodnenosť výrokov napadnutého rozhodnutia, proti ktorým dovolateľ podal dovolanie, ako aj správnosť postupu konania, ktoré predchádzalo rozhodnutiu, so zameraním na dôvody dovolania, ktoré sú uvedené v dovolaní, podľa § 371 ods. 1 písm. c/ a g/ Tr. por. a § 374 Tr. por.

Podľa § 371 ods. 1 písm. c/ Tr. por. dovolanie možno podať, ak zásadným spôsobom bolo porušené právo na obhajobu. Nejde teda o každé, aj menej závažné, porušenie práva na obhajobu, no za zásadné porušenie tohto práva možno považovať predovšetkým také porušenie, ktoré malo za následok rozhodnutie opierajúce sa o dôkazy, pri vykonávaní ktorých neboli dodržané základné zásady trestného konania (predovšetkým zásada rovnosti strán) a zákonné ustanovenia, ktorými sa má zabezpečiť, aby obvinený mohol uplatniť všetky relevantné námietky vo vzťahu k dôkazom, ktoré sú voči nemu produkované. Tento dovolací dôvod úzko súvisí s dovolacím dôvodom podľa § 371 ods. 1 písm. g/ Tr. por.

Podľa § 371 ods. 1 písm. g/ Tr. por. dovolanie možno podať, ak rozhodnutie je založené na dôkazoch, ktoré neboli súdom vykonané zákonným spôsobom.

Podľa § 371 ods. 4 Tr. por. dôvody dovolania podľa odseku 1 písm. a/ až g/ nemožno použiť, ak táto okolnosť bola tomu kto podáva dovolanie, známa už v pôvodnom konaní a nenamietal ju najneskôr v konaní pred odvolacím súdom.

Podľa § 34 ods. 1 Tr. por. obvinený má právo od začiatku konania proti svojej osobe vyjadriť sa ku všetkým skutočnostiam, ktoré sa mu kladú za vinu a k dôkazom o nich, má však právo odoprieť vypovedať. Môže uvádzať okolnosti, navrhovať, predkladať a obstarávať dôkazy slúžiace na jeho obhajobu, robiť návrhy a podávať žiadosti a opravné prostriedky. Má právo zvoliť si obhajcu a s ním sa radiť aj počas úkonov vykonávaných orgánom činným v trestnom konaní alebo súdom. S obhajcom sa však v priebehu svojho výsluchu nemôže radiť o tom, ako odpovedať na položenú otázku. Môže žiadať, aby bol vypočúvaný za účasti svojho obhajcu a aby sa obhajca zúčastnil aj na iných úkonoch prípravného konania. Ak je obvinený zadržaný, vo väzbe alebo vo výkone trestu odňatia slobody, môže s obhajcom hovoriť

bez prítomnosti tretej osoby; to neplatí pre telefonický rozhovor obvineného s obhajcom počas výkonu väzby, ktorého podmienky a spôsob výkonu ustanovuje osobitný predpis. Má právo v konaní pred súdom vypočúvať svedkov, ktorých sám navrhol alebo ktorých s jeho súhlasom navrhol obhajca a klásť svedkom otázky. Obvinený môže uplatňovať svoje práva sám alebo prostredníctvom obhajcu.

Podľa § 252 ods. 2 písm. c/ Tr. por. v neprítomnosti obžalovaného môže súd hlavné pojednávanie vykonať, len ak súd má za to, že vec možno spoľahlivo rozhodnúť a účel trestného konania dosiahnuť aj bez prítomnosti obžalovaného a pritom obžalovaný bol na možnosť vykonať hlavné pojednávanie v jeho neprítomnosti upozornený.

Podľa § 264 ods. 1 Tr. por., v znení účinnom od 1. septembra 2011, ak sa svedok odchyli v podstatných bodoch od svojej skoršej výpovede, môže mu byť na návrh prokurátora, obžalovaného alebo obhajcu zápisnica o jeho skoršej výpovedi predložená na vysvetlenie rozporov v jeho výpovediach.

Podľa § 264 ods. 1 Tr. por., v jeho znení účinnom do 31. augusta 2011, ak sa svedok odchyli v podstatných bodoch od svojej skoršej výpovede, môže mu byť zápisnica o jeho skoršej výpovedi predložená na vysvetlenie rozporov v jeho výpovediach tak, aby súd mohol posúdiť hodnovernosť a pravdivosť jeho tvrdení pri výsluchu na hlavnom pojednávaní.

Podľa § 264 ods. 2 Tr. por., v jeho znení účinnom do 31. augusta 2011, predloženie skoršej výpovede podľa odseku 1 spočíva v prečítaní tých častí zápisnice o skoršom výsluchu, ku ktorým sa má vyslúchaný vyjadriť a vysvetliť rozpory medzi svojimi výpoveďami.

Podľa § 264 ods. 2 Tr. por., v znení účinnom od 1. septembra 2011, predloženie skoršej výpovede podľa odseku 1 spočíva v prečítaní tých častí zápisnice o skoršom výsluchu, ku ktorým sa má vyslúchaný vyjadriť a vysvetliť rozpory medzi svojimi výpoveďami. Zápisnicu prečíta tá zo strán, ktorú určí predseda senátu, ak zápisnicu neprečíta sám alebo ním poverený člen senátu.

Treba dať za pravdu dovolateľovi, že v predmetnej trestnej veci došlo na hlavnom pojednávaní k čítaniu svedeckých výpovedí z prípravného konania tak, ako sa uvádzajú

v dovolaní a to aj tých, ktoré boli vykonané síce po začatí trestného stíhania, ale pred vznesením obvinenia.

Najvyšší súd Slovenskej republiky sa nestotožňuje s názorom prvostupňového súdu, že v každom prípade je možné prečítať na hlavnom pojednávaní výpoveď svedka z prípravného konania pred vznesením obvinenia a opierať sa o tieto výpovede pri uznaní viny obžalovaného. To že za určitých okolností je možné prečítať aj takú výpoveď je pravda, ale musí byť daná reálna možnosť, aby sám obžalovaný mohol vypočúvať svedka, konfrontovať ho a namietat tie skutočnosti, ktoré sú obsahom tej zápisnice daného svedka, ktorá bola urobená pred vznesením obvinenia. Nestačí ak je pri prečítaní takej výpovede na hlavnom pojednávaní prítomný len obhajca, lebo k obsahu prečítanej zápisnice o výpovedi svedka pred vznesením obvinenia sa musí vyjadriť obžalovaný, aby bolo možné posúdiť, ktorú výpoveď svedka, resp. jej časť považuje súd za relevantnú vo vzťahu ku skutkovým záverom.

Krajský súd, keď konštatoval, že dokazovanie bolo vykonané v súlade so zákonom a akceptoval tak stanovisko okresného súdu sa dopustil rovnakého pochybenia, že pri závere o vine obžalovaného vychádzal z dôkazov vykonaných pred vznesením obvinenia.

Nezodpovedá skutočnosti, že by rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky uverejnené pod č. Rt 81/2003 v Zbierke stanovísk Najvyššieho súdu a rozhodnutí súdov Slovenskej republiky bolo prekonané, ako to konštatoval okresný súd. Je možné naďalej ho brať primerane do úvahy aj z pohľadu novej právnej úpravy pri posudzovaní, či sú splnené podmienky na prečítanie svedeckej výpovede z prípravného konania na hlavnom pojednávaní. Treba prisvedčiť obvinenému v jeho námietke k vyjadreniu prokurátora, že stanovisko trestnoprávneho kolégia Najvyššieho súdu Slovenskej republiky Tpj 63/2009 čiastočne rieši inú procesnoprávnu situáciu, ale zároveň treba dodať, že nevylučuje z možnosti použitia predchádzajúce uverejnené rozhodnutia, pokiaľ sa týkajú podmienok na čítanie zápisníc o výpovediach svedkov. Napokon najvyšší súd, v tom istom senáte ako v danej veci, v inej trestnej veci vedenej pod sp. zn. 5 To 9/2008 poukázal na toto rozhodnutie Rt 81/2003 i rozhodnutie uverejnené pod č. Rt 19/2004 a konštatoval, že vypočutím svedka pred vznesením obvinenia dochádza k porušeniu princípu zachovania rovnosti strán, keďže obhajca má možnosť zúčastniť sa takéhoto úkonu len za procesnej situácie, kedy sa vedie trestné stíhanie už proti konkrétnej osobe. Síce nie je vylúčené, v zmysle príslušných ustanovení

Trestného poriadku, aby tieto dôkazy nemohli byť použité pre účely vznesenia obvinenia, na druhej strane je však potrebné ich okamžite opakovať, pretože v opačnom prípade pôvodné dôkazy proti obvinenému už nemajú dôkaznú hodnotu.

Zrejme aj v danom prípade si orgány činné v trestnom konaní uvedomili túto skutočnosť a u viacerých svedkov, i tých, ktorí sa uvádzajú v dovolaní, došlo i po vznesení obvinenia k ich opakovanému výsluchu, už v poradí treťiemu, keď pri druhej výpovedi sa svedkovia iba odvolali na tú výpoveď, ktorá bola urobená pred vznesením obvinenia.

Po vznesení obvinenia sa mení aj postavenie svedkov z hľadiska toho, že majú vypovedať vo vzťahu ku konkrétnej osobe obvineného a mení sa aj rozsah práva na odmietnutie výpovede. Pokiaľ svedok vzhľadom na taký vzťah k osobe obvineného predpokladaný zákonom, umožňujúci mu odmietnuť vypovedať, toto právo využil, vôbec by taká výpoveď urobená pred vznesením obvinenia nebola na hlavnom pojednávaní použiteľná.

V predmetnej veci došlo k tomu, že u viacerých svedkov boli odlišné výpovede v rámci začatého trestného stíhania, pred vznesením obvinenia, oproti tým, ktoré boli urobené po vznesení obvinenia, resp. na hlavnom pojednávaní. Bolo zrejmé, že išlo aj o zásadné skutkové okolnosti majúce význam i pre následné právne posúdenie skutku, najmä z toho hľadiska, že rozdielne oproti obžalobe, ktorá kládla obvinenému za vinu nedbanlivostný trestný čin, súd ho uznal za vinného z úmyselného trestného činu.

Bolo preto potrebné veľmi starostlivo dbať na to, aby pri čítaní výpovedí svedkov z prípravného konania i tých, ktoré boli urobené pred vznesením obvinenia, bola daná možnosť samotnému obžalovanému sa k tomu na hlavnom pojednávaní vyjadriť a umožniť mu týchto svedkov vypočuť a konfrontovať práve k tým častiam, ktoré sú obsiahnuté v zápisniciach o ich výsluchu pred vznesením obvinenia a sú rozporné oproti tomu, čo svedkovia vypovedali na hlavnom pojednávaní. Ak sa rozpor neodstráni, nemožno brať za relevantné tie výpovede, ktoré boli urobené pred vznesením obvinenia.

V danom prípade tak prvostupňový súd nepostupoval. Dokonca vykonal hlavné pojednávanie dňa 10. marca 2011 bez prítomnosti obžalovaného, hoci na to nemal splnené

podmienky a čítal výpovede svedkov z prípravného konania i spred vznesenia obvinenia a potom ich bral za relevantné pri uznaní viny obžalovaného.

V tej súvislosti treba dodať, že okresný súd rozhodoval vo veci 6. októbra 2011 v čase, keď už platilo novelizované ustanovenie § 264 ods. 1 Tr. por., účinné od 1. septembra 2011, z ktorého je zrejmé, že pri čítaní výpovede svedka, ktorý sa v podstatných bodoch odchyľil od svojej skoršej výpovede, musí ísť o návrh prokurátora, obžalovaného alebo obhajcu, aby sa mohlo rozhodnúť o tom, či sa skoršia výpoveď prečíta. Ak sa mal súd oprieť o také výpovede, potom by muselo dôjsť k ich prečítaniu po predložení návrhu príslušnej strany a to prokurátora alebo obžalovaného, resp. jeho obhajcu. Okresný súd však po zrušení jeho pôvodného rozsudku z 26. apríla 2011 uznesením Krajského súdu v Žiline z 23. augusta 2011 sp. zn. 1 To 68/2011 už po novelizácii Trestného poriadku určil 12. septembra 2011 hlavné pojednávanie na 6. októbra 2011, vykonal len niektoré listinné dôkazy k osobe obvineného a rozhodol vo veci rozsudkom.

Okresný súd sa opieral o dôkazy vykonané z podstatnej časti na hlavnom pojednávaní 10. marca 2011 a 19. apríla 2011. Vyššie bolo citované ustanovenie § 252 ods. 1 písm. b/ Tr. por., ktoré malo rovnaké znenie v čase, keď okresný súd konal na hlavnom pojednávaní 10. marca 2011, 19. apríla 2011 i 6. októbra 2011. Všetky podmienky v tomto ustanovení uvedené museli byť splnené súčasne, aby sa mohlo konať v neprítomnosti obžalovaného. Predovšetkým bolo podmienkou, že vec bolo možné spoľahlivo rozhodnúť a účel trestného konania dosiahnuť i bez prítomnosti obžalovaného a zároveň bol obžalovaný na možnosť vykonať hlavné pojednávanie v jeho neprítomnosti upozornený. Ani jedna z týchto podmienok nebola splnená, aby mohol okresný súd vykonať hlavné pojednávanie dňa 10. marca 2011 bez prítomnosti obžalovaného.

Ešte pri odročení hlavného pojednávania konaného 20. januára 2011 na deň 10. marca 2011 bol obžalovaný samosudcom osobitne výslovne upozornený na to, že jeho účasť na hlavnom pojednávaní 10. marca 2011 je nutná. Nebol teda upozornený na to, že sa hlavné pojednávanie môže vykonať v jeho neprítomnosti, ale naopak, že jeho účasť je nutná, čo bolo zrejmé aj s ohľadom na obsah a rozsah dokazovania. Bolo zrejmé, že bez prítomnosti obžalovaného nebude možné spoľahlivo vo veci rozhodnúť a najmä dosiahnuť účel trestného konania, ktorým je aj náležité zistenie trestného činu a jeho páchatel'a

zákonu zodpovedajúcim dokazovaním. Keď sa potom prvostupňový súd rozhodol akceptovať ospravedlnenie sa obžalovaného z neúčasti na tomto hlavnom pojednávaní, tak potom nemohol vykonávať dokazovanie výsluchom i čítaním výpovedí svedkov z prípravného konania pri rozporoch v ich výpovediach a potom ich brať za rozhodujúce pri ustálení viny. V takom prípade nebolo postačujúce, že na tomto hlavnom pojednávaní bol prítomný obhajca obžalovaného.

Okrem toho práve na tomto hlavnom pojednávaní obhajca obžalovaného pri výsluchu svedka J. O. namietal čítanie zápisnice o výpovedi tohto svedka, ku ktorej došlo pred vznesením obvinenia. Došlo k čítaniu zápisníc pred vznesením obvinenia i u ďalších svedkov. Opodstatnene možno uznať obvinenému to, čo uvádza v dovolaní, že keď nedošlo k akceptácii námietky obhajcu obvineného k možnosti čítania zápisnice o výpovedi tohto svedka, už v ďalších prípadoch to isté nevznášal, ale jeho námietka sa všeobecne týkala podmienok čítania zápisníc o výsluchoch svedkov pred vznesením obvinenia.

Keďže obvinený v súlade s § 371 ods. 4 Tr. por. namietal okolnosti uvádzané ako dôvod dovolania podľa § 371 ods. 1 písm. c/ a g/ Tr. por. už v konaní na súde prvého stupňa, bolo možné tieto v intenciách § 371 ods. 4 Tr. por. použiť v dovolaní.

Z hľadiska práva na spravodlivý proces, zabezpečenie kontradiktórnosti pri dokazovaní a rovnosti strán v konaní bolo treba tie dôkazy, ktoré boli produkované na hlavnom pojednávaní 10. marca 2011, vykonať za prítomnosti obžalovaného a umožniť mu uplatniť jeho práva pri vykonávaní dôkazov tak, ako to bolo vyššie naznačené.

Postupom okresného súdu došlo v konaní predchádzajúcom napadnutému uzneseniu krajského súdu, ktorý prvostupňovému súdu nevytkol naznačené chyby, k porušeniu tých ustanovení Trestného poriadku, ktoré sa uvádzajú vo výroku tohto rozsudku a to v neprospech obvineného Ing. M. H. Preto došlo k zrušeniu oboch rozhodnutí i na ne nadväzujúcich, pokiaľ vzhľadom na zmenu, ku ktorej došlo zrušením, stratili podklad a k prikázaniu Okresnému súdu v Dolnom Kubíne, aby vec v potrebnom rozsahu znovu prerokoval a rozhodol.

Úlohou prvostupňového súdu bude vykonať dokazovanie znovu spôsobom súladným s Trestným poriadkom v intenciách tohto rozhodnutia. Predovšetkým sa musia zopakovať tie dôkazy, ktoré boli vykonané na hlavnom pojednávaní dňa 10. marca 2011, pre ktoré neboli splnené podmienky na konanie v neprítomnosti obžalovaného a aj pokiaľ išlo o ďalšie dôkazy vykonané na hlavnom pojednávaní 19. apríla 2011, pri ktorých došlo k čítaniu zápisníc o výsluchu svedkov pred vznesenia obvinenia (svedkov J. M., M. K. a A. Š.), musí byť zrejmé pri vzniknutých a pretrvávajúcich rozporoch, ktorú výpoveď považuje súd za relevantnú.

Najvyšší súd Slovenskej republiky sa však nestotožnil s argumentáciou obvineného v dovolaní, že došlo k porušeniu zákona z dôvodu uvedeného v § 371 ods. 1 písm. c/ Tr. por. aj preto, že obvinený nebol upozornený na zmenu právnej kvalifikácie a že mu nebola daná možnosť práve z tohto dôvodu predložiť alebo navrhnúť nové dôkazy.

Z obsahu spisového materiálu vyplýva, že pre iný a to prísnejší trestný čin bolo začaté trestné stíhanie i vznesené obvinenie, ale obžaloba napokon, ako už bolo vyššie poznamenané, kládla obvinenému za vinu prečin ohrozenia a poškodenia životného prostredia podľa § 301 ods. 1, 2 Tr. zák. Ide o nedbanlivostný trestný čin a prokurátor nezmenil svoj postoj ani po zrušení pôvodného rozsudku okresného súdu a v záverečnej reči na hlavnom pojednávaní 6. októbra 2011 zotrval na podanej obžalobe v zmysle tam uvedenej právnej kvalifikácie skutku.

Obvinený však bol ešte pred skončením dokazovania na hlavnom pojednávaní 19. apríla 2011 podľa § 284 ods. 2 Tr. por. upozornený na to, že skutok uvedený v obžalobe je možné posudzovať aj podľa § 300 ods. 1, ods. 2, ods. 3 písm. a/, b/ Tr. zák. I keď vymedzenie novej právnej kvalifikácie nebolo presné, išlo o kvalifikáciu úmyselného trestného činu, ako bol napokon aj uznaný za vinného a následným rozhodnutím krajského súdu, ktorým došlo k zrušeniu tohto pôvodného rozsudku nebola vytýkaná základná skutková podstata tohto trestného činu ale len nejasnosť kvalifikácie podľa prísnejších ustanovení odsekov 2 a 3 písm. a/ § 300 Tr. zák.

Práve s ohľadom na upozornenie na možnú zmenu právnej kvalifikácie bola daná možnosť stranám na návrhy na doplnenie dokazovania, ale ostala bez odozvy, resp. bolo

konštatované, že strany nemajú návrhy na doplnenie dokazovania, teda týkalo sa to aj prítomného obžalovaného ako strany v konaní a jeho obhajcu. V tomto smere obvinený Ing. M. H. nebol ukrátený na svojich obhajovacích právach.

Iná je otázka, či zákonu zodpovedajúcim spôsobom vykonané dôkazy preukazujú subjektívnu stránku aj úmyselného trestného činu, na rozdiel od obžaloby, ale to dovolací súd nemôže posudzovať. Jednak je viazaný dovolacími dôvodmi a jednak skutkovými závermi prvostupňového a druhostupňového súdu, do ktorých spadá i otázka subjektívnej stránky trestného činu. Mohol sa zaoberať len zákonnosťou dôkazov a zachovania obhajovacích práv obvineného, ktoré v naznačenom rozsahu porušené boli.

Vzhľadom na uvedené rozhodol Najvyšší súd Slovenskej republiky tak, ako je uvedené vo výroku tohto rozsudku.

P o u č e n i e: Proti tomuto rozsudku opravný prostriedok nie je prípustný.

V Bratislave 22. novembra 2012

JUDr. Milan K a r a b í n, v. r.
predseda senátu

Za správnosť vyhotovenia: Gabriela Protušová